

Téma:

**SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
KKV-FEJLESZTÉS**

Időszak:

2012. augusztus

Dátum:

2012. augusztus 27.

SZÁZADVÉG
ALAPÍTVÁNY

SZÁZADVÉG
GAZDASÁGKUTATÓ ZRT.

STRATEGOPOLIS
KÖMÖRÖSI GAZDASÁGI ÉS SZAKPOLITIKAI ÉRTÉKELŐ KFT.

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú
szerződés teljesítésére készült.

Vezetői összefoglaló

A gazdasági növekedésre vonatkozó prognózisokat jellemzően lefele módosították a meghatározó elemző és kutató intézetek. A kivitel várttól elmaradó élénkülése mellett a beruházások alacsony szintje jelent problémát. **A makrogazdasági adatok mellett a megkérdezett vállalkozások várakozásai is negatív beruházási trendet vetítenek előre.**

A beruházási ráta a 2000-es évek eleje óta folyamatosan csökkent, nem mutatkoznak a növekedés jelei. A kérdőíves felmérések szerint a gazdaság szereplői elsősorban a kiszámíthatóságot hiányolják. **A hitelintézeti felmérések szintén azt jelzik, hogy a hitelkínálat „visszafogott” szintje mellett a keresleti oldalon is vannak akadályai a beruházási hitelek felfutásának.** Az IMF-el folytatott tárgyalásokkal összefüggésben a nemzetközi szervezet hasonló megállapítást tesz: „A hitelállomány csökkenése elsősorban a bankrendszer, a háztartások és a vállalati szektor strukturális kihívásait, valamint néhány közelmúltbeli gazdaságpolitikai intézkedés hatását tükrözi. Egy üzletbarátabb környezetben végrehajtott, a bankrendszer szilárdságát helyreállító reformok kulcsfontosságúak annak érdekében, hogy a bankok hozzájárulhassanak a gazdasági növekedés javulásához.” 2012. első negyedévében ugyan közel 500 milliárd forinttal nőtt a kereskedelmi bankok által a KKV-knak nyújtott hitelek állománya, a trend megtöréséről még nem beszélhetünk.

A Nemzetgazdasági Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata júniusban változott. A módosított NGM utasítás szerint **a KKV-fejlesztést már nem egy önálló főosztály koordinálja,** hanem a korábbi főosztályt összevonták a Kárpát-medencei Vállalkozásfejlesztési főosztállyal. **A szervezeti lépéssel szemben, inkább a KKV-politika magasabb szintű koordinációjára lenne szükség.**

A kormány júliusban bejelentette a Munkavédelmi Akciótervet. A munkahelyvédelmi csomag benyújtását követően megkezdődött a program részleteinek egyeztetése az érdekképviselletekkel. Az egyeztetések után ősszel, feltehetően szeptemberben fogadhatja el a módosított törvényeket a parlament. A KKV-k számára a legjelentősebb változást az új kisadók bevezetése eredményezi. **A vállalkozások legnagyobb terheit a személyi jellegű kiadások, a bérterhek jelentik. A program jól ragadja meg ennek lényegét,** amennyiben a két adó kiváltja az szociális hozzájárulást és az egészségügyi járulékot. A 16 százalékos kisadó – a meghatározott számítási mód szerint – „rugalmatlan” a bérköltségek változására. A bérterhek teljes „bejelentése” vagy az alkalmazottak számának növelése nem emeli az adót.

A nagyvállalatok mellett a mikrovállalkozások működése tőkeintenzív, azaz a fenti adóval ők vélhetően kedvezőtlenebbül járnának. Ezt a negatív hatást viszont ellensúlyozza az új tételes kisadó bevezetése, ami havi 50 illetve 25 ezer forintban állapítja meg az adót. **Kockázatot jelenthet ugyanakkor, hogy a munkaszerződéssel bejelentett alkalmazottak – a kedvezőbb adózási feltételek miatt – inkább a tételes adózást „választják”, azaz bérüket vállalkozói szerződésen keresztül veszik fel.**

A Munkahelyvédelmi Akcióterv egyéb elemei, a korábban már elterjedt és széles körben használt Start kártyák szintén jó irányba tett lépések, a bevezetésnél ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a már létező és futó programokkal párhuzamosan megjelenő új kedvezmények ne „akadjanak össze”.

Minthogy a vállalkozások adminisztrációs terheinek csökkentése a kkv-fejlesztés egyik kiemelt prioritásként kezelt eszköze, **célszerű a Munkavédelmi Akcióterv különböző elemeinek adminisztrációs terheit is szemmel tartani, azok ne jelentsenek a vállalkozások számára többlet terhet.**

KKV szektor általános jellemzése

Jelen fejezetben kiemelésre kerülnek a szektor helyzetét jól jellemző mutatók. A kialakított alapindikátor készletnek megfelelően rendre közlésre kerülnek a legfrissebb releváns adatok, az összehasonlíthatóság érdekében közölve néhány megelőző időszak mutatóit is. A közlés áttekinthető táblázatos formában valósul meg, a tendenciák jelen részben csak megállapításra kerülnek, értékelés, elemzés nem történik, csak a tendenciákra és fontos tényekre mutatunk rá.

Az alapadatok bemutatásán belül a következő kérdéskörök kerülnek tárgyalásra:

- A KKV-k makrogazdasági környezetét jellemző adatok
- Vállalkozások száma
- Konjunktúra adatok (indexek)
- A vállalkozások tőkehelyezete, finanszírozása

A KKV-k makrogazdasági környezetét jellemző adatok

A gazdasági növekedésre vonatkozó prognózisokat sorra lefele módosították a meghatározó elemző intézetek. A kivitel vártnál lassabb élénkülése mellett egyre nagyobb gondot okoz a beruházások alacsony szintje. Az évtized elején jellemzően 22-23 százalékos szinten mozgó beruházási ráta 2011-ben 17 százalékra süllyedt. Meghatározó véleményformálók egyre többször emelik ezt a fajta problémát különböző összefüggésekben. A jegybank elnöke szerint „a növekedés másik alapját a beruházások adják, de jelenleg kórosan kevés a beruházás Magyarországon”, miközben Demján Sándor vállalkozó kétezer milliárd értékű *beruházási* alap létrehozását szorgalmazta.

1. TÁBLÁZAT BERUHÁZÁSOK, GDP, GDP ARÁNYOS BERUHÁZÁS

Év	Nemzetgazdasági beruházások értéke, folyó áron, milliárd Ft	Bruttó hazai termék értéke, folyó áron, milliárd Ft	Arány (%)
1991	491,9	2 498,3	19,7%
1992	555,6	2 942,7	18,9%
1993	638,3	3 548,3	18,0%
1994	842,7	4 364,8	19,3%
1995	1 038,8	5 614,0	18,5%
1996	1 337,6	5 727,8	23,4%
1997	1 709,9	7 011,2	24,4%
1998	2 137,9	8 691,9	24,6%
1999	2 427,1	10 280,9	23,6%
2000	2 852,9	11 443,5	24,9%
2001	3 158,0	13 089,0	24,1%
2002	3 525,6	15 103,9	23,3%
2003	3 709,5	17 119,4	21,7%
2004	4 188,3	18 738,2	22,4%
2005	4 469,8	20 665,0	21,6%
2006	4 652,5	22 018,3	21,1%
2007	4 771,5	23 675,9	20,2%
2008	4 942,4	24 991,8	19,8%
2009	4 659,7	26 545,6	17,6%
2010	4 485,9	25 622,9	17,5%
2011	4 299,5	26 747,7	16,1%

Forrás: KSH

A táblázatot áttekintve egyértelműen érzékelhető, hogy a GDP arányos beruházási ráta gyakorlatilag 2004 óta folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, azaz a beruházások csökkenő tendenciája egyáltalán nem új keletű dolog a hazai gazdaságban. Jelenleg nem a tendencia a legnagyobb probléma, hanem az a tény, hogy a komoly uniós társfinanszírozású projektek ellenére is (amelyek beruházás növelő hatása nem elhanyagolható) lassan a hazai beruházások nem érik el még az elégsége szintet sem.

Nyilvánvaló módon a beruházásoknál a negyedéves adatokat a szükséges óvatossággal kell kezelni, de még ezzel a megjegyzéssel is rendkívül kedvezőtlen a 2012 első negyedéves eredmény. Gyakorlatilag a vállalati szféra 710,6 Mrd Beruházása esik a 6498,155 Mrd GDP-re. Ez azt jelenti, hogy 10% körüli GDP arányos beruházási rátát produkált a versenyszféra.

A problémát tovább súlyosbítják a – jobbára önbeteljesítő – 2012-re vonatkozó prognózisok. Számos különféle előrejelzés létezik, mind a módszertanában, mind a megkérdezett mintájukban különbözőek. Feltétlenül ki kell emelni azonban, hogy a még mértéktartó előrejelzések is a beruházások további 3-5%-os csökkenését vetítik előre.

Az egyik legfrissebb rendelkezésre álló felmérés alapján még ettől is borúlátóbbak a kis-és középvállalati szféra várakozásai. A K&H GfK KKV bizalmi index kutatása körében a beruházási várakozások is feltérképezésre kerültek.

Az 500 hazai kkv vezető megkérdezésén alapuló reprezentatív felmérés eredménye azt mutatja, hogy jelen pillanatban a vállalkozások csupán 49%-a tervez valamilyen beruházást a következő egy év során, ami jelentős, 12 százalékpontos visszaesést jelent az előző negyedévhez képest. „A kkv-k legnagyobb arányban ismételten az informatikai fejlesztésekre készülnek (27%). Ezt követi a gépekre, berendezésekre (18%) vonatkozó beruházási szándék, ahol számottevő, 4 százalékpontos visszaesés figyelhető meg. A gépjárműpark korszerűsítésében a kkv-k mindössze 14%-a gondolkodik.

A különböző szektorokat tekintve a legkisebb beruházási szándék a kereskedelmi cégeknél figyelhető meg, kevesebb, mint a felük (43%) tervez valamilyen korszerűsítést. Közel azonos arányban gondolkodnak fejlesztésben a szolgáltató (48%) és az ipari (52%) cégek, ugyanakkor míg az ipari cégeknél a gépek fejlesztése az elsődleges beruházási cél, addig a szolgáltató szektorban az informatikai beruházások állnak az élen. A mezőgazdasági cégeknél figyelhető meg a legnagyobb beruházási kedv, 70%-uk gondolkodik valamilyen újításban. Az agrárvállalkozások főként a gépek, berendezések korszerűsítésére fókuszálnak. Ezzel szemben a gépjármű és az informatikai fejlesztésekben gondolkodók aránya elenyészőnek tekinthető a mezőgazdasági vállalkozásoknál.¹

Az egyébként is kellemetlen jelenségekkel kapcsolatban még két közismert közgazdasági törvényszerűség. Egyrészt a probléma nem csak a jelenlegi gazdasági teljesítményünket hátráltatja. Sajnos a negatív várakozásoknak ráadásul hosszú távú hatásai is várhatóak, mivel a beruházások megtervezése és kivitelezése jellemzően több éves folyamat. Következésképp a jelenlegi rendkívül pesszimista várakozások alapjaiban véve a 2012-es, 2013-as (sőt 2014-15-ös) beruházásokat is jelentős mértékben determinálják. Másrészt a beruházások alakulása (is) egy öngerjesztő folyamat. Az elmúlt pár hónap negatív – néha túlzó – sajtóhírei (pl. „Magyarországot letörölték a térképről”), illetve a nyilvánosságra hozott kutatások (pl. Bloomberg felmérés, konjunktúra kutatások,) vélelmezhetően még tovább erősítik a negatív várakozásokat. Amelyek még alacsonyabb beruházási kedvhez vezetnek, amely szintén meglátszik az adatokon, ez újabb negatív hírekhez, majd várakozásokhoz vezet stb.

Az elégséges szinttel kapcsolatban összehasonlításként érdemes megemlíteni, hogy a szűkebb régióban (versenytársaink körében) ugyanez az arány minden országban 20-25% között van, inkább 25%-hoz közelebb. Ettől egy 16%-os rátával, amely markáns és gyorsuló csökkenő tendenciát mutat, egyre inkább elmaradunk. Mindent a csökkenő beruházási rátát egy alapjaiban véve egy tendenciáját tekintve stagnáló GDP mellett sikerül a hazai

1

https://www.kh.hu/publish/kh/hu/khcsoport/sajtokozlomeny/2012/2012_III_negyedev/melyponton_a_beruhazasi_kedv_.html

gazdaságnak produkálni. Összegezve: amennyiben nem sikerül véges időn belül megállítani a beruházások és a beruházási kedv csökkenését (sőt megfordítani!), az elégtelen beruházási szint az évtized közepére teljesen egyértelműen a hazai gazdasági növekedés még erősebb gátját jelentheti.

A gazdaság jövőbeli kilátásait, illetve a várakozásokat jól jellemzik a különféle „Konjunktúra-jelentések”. Számos jelentés készül számos módszertannal jelen jelentés keretein belül az alábbiakat kivonatoljuk röviden:

- GKI GKI-Erste havi konjunktúrajelentés (konjunktúraindex)
- A feldolgozóipari vállalkozások helyzete és rövid távú kilátásai 2012 júliusában

A májusi zuhanás után júniusban és júliusban is minimálisan emelkedett a GKI-Erste konjunktúra-index (szezoniális hatásoktól megtisztított) értéke, de ezzel a felét sem nyerte vissza akkori esésének². A GKI (www.gki.hu) által, az EU támogatásával végzett felmérés szerint júliusban az üzleti és a fogyasztói várakozások is javultak kissé, de továbbra is nagyon pesszimista hangulatot tükröznek. Az üzleti szférán belül a júliusi változások minden ágazatban hibahatáron belüliek. Az összességében szerény növekedés háromhónapos csökkenés után következett be. Az ipari bizalmi index minimálisan emelkedett, amiben elsősorban a termelési kilátások kedvezőbb megítélése játszott szerepet, de valamelyest az elmúlt időszak termelést és a készletállományt is jobbnak látták a válaszadók. Nem javult viszont a rendelésállomány megítélése, sőt az exporté romlott. Az eladási pozíció megítélése emelkedő készletszint mellett jelentősen romlott, míg a rendelések várható alakulása javult. A szolgáltatói bizalmi index júliusban nem változott. Az üzletmenet általános megítélése romlott, a várható forgalomé javult. Ugyanakkor sok vállalat jelzett kihasználatlan kapacitásokat. A foglalkoztatási szándék az iparban és a kereskedelemben kissé javult, az építőiparban és a szolgáltató szférában romlott, a lakosság munkanélküliségtől való félelme valamelyest enyhült. Az áremelést tervezők köre az iparban nőtt, a tervezett árváltozások mértéke nem változott. Összességében a magyar gazdaság egészére vonatkozó kilátások júliusban minden ágazatban és a lakosság körében is valamivel kevésbé voltak kedvezőtlenek, mint az előző hónapban. A GKI fogyasztói bizalmi index június után júliusban is kissé emelkedett, de továbbra is elmarad áprilisi értékétől, s csak a 2009 őszi szinten mozog. A lakosság saját pénzügyi helyzetének következő egy évét kedvezőbbnek, megtakarítási képességet viszont rosszabbnak látta, mint júniusban.

A feldolgozóipari adatok és várakozások is negatív tendenciát tükröznek. A 2012. nyári feldolgozóipari konjunktúrateszt³ az 1992 óta tartó története során a legtöbb mutató esetében történelmi mélypontot ért el. A legrosszabb indikátor a vállalatok jelenlegi helyzetét mérő mutató, amely 2012 júliusában mindössze 26 pontot mutat (0-100 terjedő

² http://www.gki.hu/sites/default/files/users/Petz%20Raymund/konj_120724.pdf

³ <http://www.kopint-tarki.hu/kiadvanyaink/konjteszt/kteszt12jul.pdf>

skálán). A kilátásokat jellemző indikátor is csak árnyalatnyilag marad el a válság idején mért szinttől, jelenleg 36 ponton áll. A termelési prognózisok pontosan a 2009-es válság szintjén vannak. A belföldi rendelésállomány történelmi mélypontra, 11 ponttal zárta az elmúlt negyedévet, ami gyakorlatilag a belföldi piac befagyását jelenti. Az export rendelésállomány a stagnálást jelentő 50 ponton áll, ami ugyan jelentősen jobb, mint a válság idején mért 30 pont körüli szintek, de nagyon kevés olyan vállalat van jelenleg (arányuk közel megegyezik a 2009-ben mérttel) amely az export bővülésére számít. A forint első félévi gyenge árfolyamának az exportra gyakorolt pozitív hatása ugyan nyáron kitartott, ám ez ősze megszűnhet. A kapacitáskihasználtság jelenleg még a jelen körülmények között kedvezőnek tekinthető 66%-os szinten mozog, ám emelkedni kezdett az alacsony kapacitáskihasználtságú vállalatok aránya.

KKV indexek

Külön érdemes már a KKV-kel kapcsolatos részen belül figyelni a szektorra jellemző konjunktúra jelentések alakulását. Jelen esetben a meglevő jelentések adatainak bemutatására szorítkozik a jelentés:

- OTP-Policy Agenda
- Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet KKV körkép
- K&H és GfK KKV bizalmi indexe

Jelen időszakban csak a K&H és GfK KKV bizalmi indexe került aktualizálásra.⁴ A legutóbbi primer felmérés 2012. június 6. és 14. között történt.

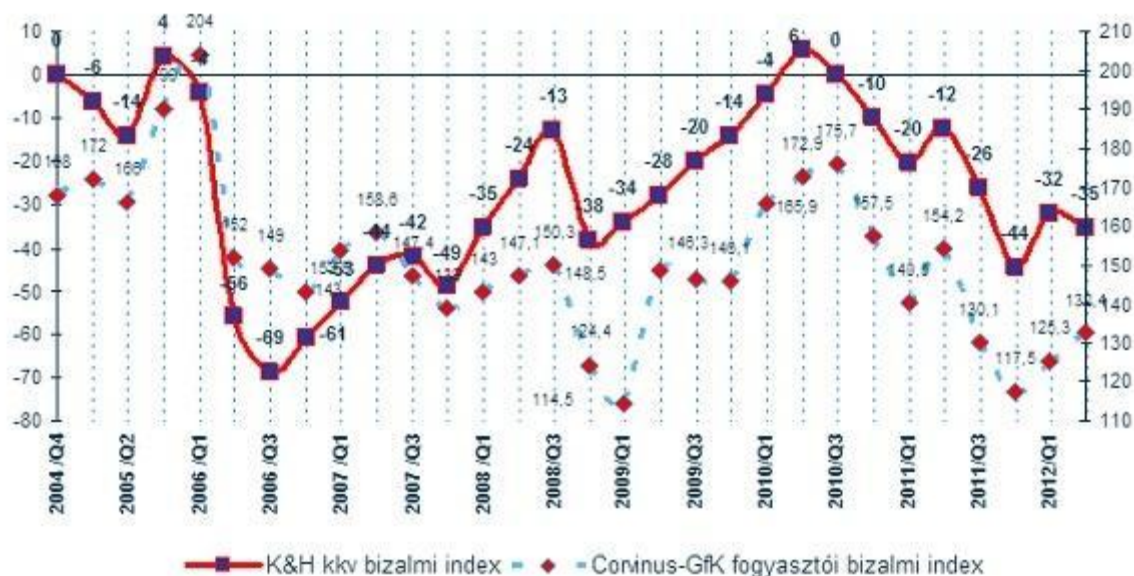
Az 500 hazai mikro-, kis- és középvállalkozás vezetőinek megkérdezésén alapuló reprezentatív K&H kkv bizalmi index az előző negyedévi növekedéssel ellentétben enyhe, 3 pontos csökkenést mutat, így jelenleg mínusz 35 ponton áll. A felmérés eredménye alapján a kissé pesszimista várakozások főként a vállalati hitelkamatok várt emelkedésével, valamint a versenyhelyzet megítélésének romlásával magyarázható. Negatív eredmény figyelhető meg az árbevételi várakozásokkal kapcsolatban is, ami annak tudható, hogy a lakosság megtakarítási állománya a végtörlesztés miatt nagymértékben csökkent, emiatt a fogyasztás továbbra is stagnál, a lakossági bizalom pedig nehezen mozdul el a mélypontról. „A vállalati hitelkamatok negatív várakozásainak oka azzal magyarázható, hogy a hitelpiac szűkülése érezhetően negatív hatással van a vállalkozásokra. A közterhekkel kapcsolatos várakozások ugyan javuló irányvonalat mutatnak, ennek ellenére a részindex még mindig a legalacsonyabb, mínusz 58 pont”. A vállalkozások csupán 49%-a tervez valamilyen beruházást a következő egy évben.

4

https://www.kh.hu/publish/kh/hu/khcsoprt/sajtokozlemeney/2012/2012_III_negyedev/mersekelt_pesszimizmus_a_hazai_vallalkozasoknal.html

A gazdaságpolitika, a közterhek és az EU-val kapcsolatos várakozások az előző negyedévhez hasonlóan pozitív irányba mozdultak el. Az európai uniós pályázatoknál megfigyelhető optimista hozzáállás leginkább a mezőgazdasági cégeket érinti, míg a többi ágazat – ipar, szolgáltatás, kereskedelem – esetében egyértelműen pesszimistábbak a pályázati forrásokhoz hozzájutást tekintve, közülük is leginkább a szolgáltató cégek vezetői ítélik nehéznek a pályázati források elérhetőségét.

A K&H KKV BIZALMI INDEXE

Forrás: K&H KKV Bizalmi Index

„Az ágazatok közül az előző negyedévhez hasonlóan most is a mezőgazdasági vállalkozások derűlátóbbak a következő egy év várakozásait illetően, miközben a kereskedelmi cégek várakozásai fordultak leginkább negatív irányba. A szolgáltató és ipari cégeknél leginkább az eddigi, nem túl optimista hangulat stagnálása tapasztalható. Az árbevétel szempontjából továbbra is a mikrocégek a legpesszimistábbak (-40 pont), de jelentős hangulatromlás eredményeként jelenleg már a kisvállalkozások bizalma is hasonló szinten áll (-32 pont)”. A negatív várakozásokkal összhangban a beruházási kedv 12 százalékpontos visszaesést szenvedett az előző negyedévhez képest.

A vállalkozások tőkehelyzete, finanszírozása

Piaci folyamatok

Korábbi jelentéseinkben utaltunk arra, hogy a Széll Kálmán terv 2.0 prioritásként kezeli a kkv-k finanszírozási forráshoz jutásának javítását, és úgy értékeli a helyzetet, hogy „mivel

Magyarországon a bankrendszer tőke megfelelése rendszerszinten megfelelő, és a bankrendszer likviditása javul, ezeken a területeken a 2012. évi Nemzeti Reform Programban nem tervezünk konkrét beavatkozásokat.” A dokumentum szerint a bankrendszer jelentős likviditási többlettel rendelkezik, a bankok alacsony hitelezési hajlandósága a fő korlátja a hitelezési aktivitásnak. A Kormány és a Bankszövetség 2011. végi megállapodása értelmében a mikro-, kis- és középvállalati hitelállomány 2012. szeptember 30-ig jelentkező növekménye csökkentette a 2012. évi bankadó alapját. A megállapodás további „bizalomépítő” intézkedésként legfelsőbb szintű vezetői egyeztetéseket irányoz elő.

A fentiekkel összefüggésben érdemes megemlíteni, hogy 2012. első negyedévében közel 500 milliárd forinttal nőtt a kereskedelmi bankok által a KKV-knak nyújtott hitelek állománya.

A kis- és középvállalatok hitelállomány minősítés szerinti összetétele (tárgyidőszak végén)

	2009	2010	2011	2012. I. n.é.
Problémamentes	73,4	65,8	62,7	58,1
Külön figyelendő	14,2	19,0	14,8	18,5
Problémás minősítésű	12,4	15,3	22,4	23,4
Átlag alatti	4,2	4,1	4,3	4,8
Kétes	3,7	5,6	7,7	8,4
Rossz	4,5	5,6	10,4	10,1

Forrás: PSzÁf

Megjegyzés: 2009 és 2010 a pénzügyi vállalatokkal együtt.

A Magyarországnak nyújtandó hitellel kapcsolatos tárgyalások első fordulója után, 2012. július 26-án az IMF közleményt adott ki, amelyben a hitelezés kérdéseire is kitért:

„A hitelállomány csökkenése elsősorban a bankrendszer, a háztartások és a vállalati szektor strukturális kihívásait, valamint néhány közelmúltbeli gazdaságpolitikai intézkedés hatását tükrözi. Egy üzletbarátabb környezetben végrehajtott, a bankrendszer szilárdságát helyreállító reformok kulcsfontosságúak annak érdekében, hogy a bankok hozzájárulhassanak a gazdasági növekedés javulásához.”

A szövegből az tűnik ki, hogy az IMF mind a keresleti, mind a kínálati oldalon lát olyan problémákat, amelyek akadályozzák a hitelezést, és fontosnak tartja a bankrendszer megszilárdítását.

A KKV-k kilátásaival, helyzetértékelésével kapcsolatos felmérések eredményei azt mutatják, hogy alacsony a beruházási hajlandóság, így a hosszabb távú hitelek piacán a kereslet a szűk keresztmetszet.

Mindezek alapján továbbra is fenntartjuk a KKV-hitelezéssel kapcsolatos előrejelzéseinket:

- A KKV-szektor várakozásai érdemben nem változtak, így a bővüléshez szükséges források iránti kereslet növekedése nem valószínű.

- A hitelek túlnyomó részét nyújtó kereskedelmi bankok tőkehelyzete várhatóan romlani fog, hazai jövedelemből nem várható tőkeemelésre fordítható jelentős jövedelem.
- A külföldi tulajdonú bankok anyabankjaitól nem várható jelentős tőkeemelés.
- A KKV hitelek állományának 2012. I. negyedévében tapasztalható növekedése a bankok adóztatására vonatkozó szabály közvetlen következménye is lehet. Amennyiben az eleve ideiglenes szabály érvényét veszti a növekedés leállhat, esetleg visszaesés is bekövetkezhet.

A vállalkozások beruházási kedve továbbra is alacsony. A vállalati hitelek piacán tehát nem csak a kínálati, de a keresleti oldalon is vannak szűk keresztmetszetek. Az ország beruházási rátája elmarad a régiós országok többségétől és a válság éveitől jelentősen romlott. A kérdőíves felmérések alapján a vállalkozások elsősorban a bizonytalanságot, a kiszámíthatatlanságot említik meg legfőbb akadályozó tényezőnek.

A KPMG vállalati hitelezési felméréséből kitűnik, hogy a bankok hitelezési hajlandósága egyértelműen csökkent még az előző évhez képest is. A különböző hiteltípusok közül inkább a működési, mint a beruházási célú hitelek piacán nyitottak a bankok⁵.

Állami eszközök, pályázati források

Június elején megjelentek az Új Széchenyi Kockázati Tőkeprogramokból finanszírozott alapok működtetésére kiírt pályázati felhívások. A konstrukció célja a korai, illetve növekedési szakaszban lévő mikro- és kisvállalkozások tőkehelyzetének javítása. A Közös Magvető Alap Alprogramot 6, míg a Közös Növekedési Alap Alprogramot 22,5 milliárd forintot keretösszeggel hirdették meg. A két pályázati felhívással tíz alapkezelő jöhet létre (négy a Magvető és hat a Növekedési Alap alprogramban). Mindkét alprogramnál legalább 30 százalék magánforrást kell bevonni, így 2015-ig az állami támogatás segítségével összesen 41 milliárd forint kihelyezésére nyílik lehetőség.

A júliusban megjelent felhívás eredetileg augusztusi beadási határidőt tartalmazott, a július végén módosult felhívásban azonban a beadás végső határideje szeptember 14-re változott. A felhívás egyéb paraméterei nem változtak.

Továbbra is fennáll annak a kockázata, hogy az alapkezelők nem tudják kihelyezni az előírt forrást. A felhívás megjelent paraméterei szerint ugyanis a kiválasztandó alapkezelőknek évente – viszonylag sok - 35-40 magvető tőke fogadására alkalmas társaságot kell találniuk. További probléma lehet, hogy az alacsony volumenű

⁵ <http://www.kpmg.com/HU/hu/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/sajtoszoba/Lapok/tovabbi-csokkenes-varhato-a-vallalti-hitelez-es-teruleten-2012-06-13.aspx>

tőkebefektetésből csak rövid ideig finanszírozhatók ezek az induló cégek, ami kérdésessé teszi, hogy mennyire maradnak életképesek hosszú távon, illetve sikerül-e a későbbiekben újabb forrásokat bevonni ezekbe a cégekbe. A korábban kiválasztott alapkezelők a Jeremie II. felhívásokra nem pályázhatnak így tovább bővül a viszonylag kevés befektetésre alkalmas vállalkozás felkutatásáért versenyző alapok száma.

Az Új Széchenyi Hitel Program kihasználtsága meghaladta a program teljes keretére vetített 80%-ot, ezért a jövőben az MV-Magyar Vállalkozásfinanszírozási Zrt-nek kizárólag a rendelkezésre álló keret erejéig fogja a támogatásokat folyósítani. Amennyiben a Közvetítő Partnerek részéről benyújtott lehívási kérelmek összege meghaladja a KMOP Új Széchenyi Hitel Program keretét, úgy az egyes támogatáslehívások arányosítva, minimum 5 000 000 Ft lehívási összeggel kerülnek megosztásra és folyósításra.

Szabályozási környezet

KKV főosztály megszűnése

A Nemzetgazdasági Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata júniusban változott. A módosított NGM utasítás szerint a KKV-fejlesztést már nem egy önálló főosztály koordinálja, hanem a korábbi főosztályt összevonták a Kárpát-medencei Vállalkozásfejlesztési főosztállyal. A szervezeti lépéssel szemben, inkább a KKV-politika magasabb szintű koordinációjára lenne szükség.

A KKV-fejlesztés több, az államigazgatás különböző szintjén elhelyezkedő szereplő összehangolt munkájával érhető el. Erre a korábbi főosztálynál is magasabb koordinációs szintre kellene helyezni a mikro- kis- és közepes vállalkozások fejlesztésével kapcsolatos feladatokat.

A kkv szektort sok kyszereplő és nagymértékű széttagoltság jellemzi, amelynek egyik következménye az alacsony termelékenység, az erőforrások nem hatékony felhasználása. Tovább nehezíti a szektor fejlődését a dezintegrált vállalkozásfejlesztési elemek egységes koordinációjának hiánya. A vállalkozások fejlesztésének eszközrendszere igen széles, az ezen eszközöket kezelő hazai intézményrendszer nagymértékben szegmentált. A vállalkozásfejlesztési forrásokat számos közreműködő kezeli, a kkv-k eredményesebb működését többtucat állami és nonprofit szervezet támogatja. A vállalkozásfejlesztési programok kínálatára vonatkozó integrált információk azonban csak intézmények szerint állnak rendelkezésre, ezek koordinált, összefogott működtetése, teljes kihasználtsága nem valósult meg. Az intézményi koordináció hiányának következtében egymással versengő termékek is bekerültek a sokszor nehezen áttekinthető piacra, ami tovább nehezítette a kiigazodást a termékek iránt potenciálisan érdeklődő vállalkozások számára. A fent említett széttagoltság következménye az is, hogy az iparpolitikai prioritások nem kellő mértékben

érvényesültek, a kkv-k fejlesztésére irányuló stratégiai célok megvalósítása csak korlátozott sikereket ért el.

A központi koordináció mind az iparfejlesztés (ágazatközi koordináció, mezőgazdasági feldolgozóipari integráció stb.), mind a kkv-fejlesztés (finanszírozás átláthatósága, prioritások összehangolása, fejlesztési irányok és eszközök összehangolása stb.) oldalán akadozik. A fejlesztési programok általában egy-két éves távra fogalmazznak meg programokat, stratégiákat, melyek végrehajtása után nem történik meg a programok kiértékelése, utógondozása, illetve az arra épülő további programok megvalósítása. Így az elvégzett feladatok (melyek ilyen rövid távon általában valamilyen célrendszer alapjait képesek megteremteni) hozadékait, és eredményeit a program lezárultával a rendszer már nem képes hatékonyan felhasználni és azokat továbbfejleszteni, továbbgondolni. Így végeredményben nagyon sok induló kezdeményezéssel találkozhatunk, melyekben nagy ráfordításokkal csekély mérhető eredmény képződik (alapok lefektetése), de mikor azok működővé önfenntartóvá válhatnának, elhalnak a projektek utógondozásának hiányában. Kiemelkedően nagy szükség lenne olyan közép és hosszú távú stratégiákra és irányelvekre melyek mentén akár évtizedes célkitűzéseket is meg lehetne valósítani.

Adóváltások

A Nemzeti Együttműködés Programjában foglaltakkal összhangban a munkahelyek megőrzése, illetve a foglalkoztatás bővítése érdekében a Kormány 10 pontból álló munkahelyvédelmi akciótervet dolgozott ki. Az akcióterv célja

- olyan adórendszer kialakítása, amely csökkenti a munkavállalók és a vállalkozások adóterheit, annak érdekében, hogy ismét megérje munkahelyet teremteni és munkát vállalni;
- a vállalkozók számára egyszerűbb és teljesíthetőbb feltételek kialakítása, vagyis az adók számának csökkentése, az adóbevallások egyszerűsítése, az egyszerűsített adózási módok körének szélesítése, valamint
- olyan általános forgalmi adó szabályokat kialakítása, amely alapján addig nem keletkezik áfa fizetési kötelezettség míg a vevő az ellenértéket nem fizeti meg.

A munkahelyvédelmi akcióterv 2 pontja foglalkozik a kisvállalkozások adózásával: a kis adózók adminisztrációs- és adóterheinek csökkentése (kisadózók tételes adója) és a kisvállalatok adója.

A Nemzetgazdasági Minisztérium benyújtotta az új, kisadókra vonatkozó törvénytervezetet. A jövőre várhatóan megszűnő EVA helyett a mikro-, kis- és közepes vállalkozások egy tételes adó és egy 16 százalékos, pénzforgalmi szemléletű adó között választhatnak.

Az új, 16 százalékos kisadó előnye, hogy rugalmatlan a bérköltségre, azaz a személyi jellegű kiadások változása nem mozgatja az adó alapját. Több ember felvétele (vagy bejelentése) az adó mértékét nem változtatja. Az adó egyrészt csökkentheti a szürkegazdaság méretét – az eddig burkoltan foglalkoztatottak bejelentése miatt, másrészt élénkítheti a beruházásokat, hiszen az adó alapját a felvett hitel például csökkenti.

Mivel a kis- és közepes vállalkozások működése jellemzően munkaintenzív, azaz a termeléshez, szolgáltatáshoz a nagyvállalatokhoz képest nagyobb arányban vesznek igénybe élőmunkát, az új adó itt éreztetheti legjobban hatását.

2. ADÓVÁLTOZÁS BEMUTATÁS EGY PÉLDÁN

10%-os társasági adó esetén + munkáltatói terhek			16%-os kisvállalati adó esetén		
árbevétel	1000	1000	árbevétel	1000	1000
költségek	200	200	költségek	200	200
bérköltség	500	600	bérköltség	500	600
szochó (27%)					
+szakképzési hj. (1,5%)	143	171			
eredmény	158	29	eredmény	300	200
társasági adó (10%)	16	3	kisváll. adó (16%)	128	128
nyereség	142	26	nyereség	172	72
összadó:	158	174	összadó:	128	128

Forrás: Portfolio.hu

Forrás: Portfolio.hu

Az adócsökkenés mértéke annál nagyobb, minél munkaintenzívebben termel az adott vállalkozás, azaz minél nagyobb a bérköltség a nyereséghez viszonyítva. Amennyiben a teljes, a vállalat által megtermelt érték bérként kerül kifizetésre, a csökkenés mértéke 28%.

Az adókötelezettséget tovább csökkentheti, és a növekedést kimondottan ösztönző elem az adó alapjának pénzforgalmi szemléletű meghatározása. Eszerint az adó alapja a pénzügyi vagyon változásának és a vállalkozásból kivont jövedelemnek az összege, csökkentve a vállalkozásba bevont jövedelmekkel. Így az adóalapot azonnal csökkentik a vállalat beruházásai (mivel a beruházások azonnal csökkentik a pénzeszköz-állományt). Az adóalap pontos meghatározása azonban még kidolgozás alatt áll, várható egyes korlátozó feltételek beépítése a végleges javaslatba (pl. ingatlanok esetében).

További előny, hogy az adó nem kötődik a foglalkoztatás költségeihez: amennyiben egy munkáltató úgy dönt, hogy az általa megtermelt érték nagyobb hányadát kívánja bérként kifizetni, az adóterhei változatlanok maradnak.

A nagyvállalatok mellett még a mikrovállalkozások működése tőkeintenzív, azaz a fenti adóval ők vélhetően kedvezőtlenebbül járnának. Ezt a negatív hatást viszont ellensúlyozza az új tételes kisadó bevezetése, ami havi 50 illetve 25 ezer forintban állapítja meg az adót.

Kockázatot jelenthet ugyanakkor, hogy a munkaszerződéssel bejelentett alkalmazottak – a kedvezőbb adózási feltételek miatt – inkább a tételes adózást „választják”, azaz bérüket vállalkozói szerződésen keresztül veszik fel.

Munkavédelmi akcióterv további elemei

Orbán Viktor miniszterelnök július elején ismertette az új tíz pontos munkavédelmi akciótervet. A javaslatok mögötti törvénytervezeteket folyamatosan dolgozzák ki. A munkahelyvédelmi csomag benyújtását követően megkezdődik a program részleteinek egyeztetése az érdekképviselletekkel. Az egyeztetések után ősszel, feltehetően szeptemberben fogadhatja el a módosított törvényeket a parlament.

A pályakezdő fiatalok, a gyesről, gyedről visszatérők és az 50 évesnél idősebbek foglalkoztatását eddig is ösztönözte adókedvezménnyel a kormány. A most bejelentett intézkedések ugyanakkor kétségtelenül emelik az eddig Start kártyákkal elérhető kedvezményeket. Fontos ugyanakkor, hogy a jelenleg még párhuzamosan élő munkavédelmi, munkahelyteremtő programok áttekinthetőek maradjanak a vállalkozások számára, és a kapcsolódó adminisztrációs terhek ne jelentsenek túlzott terhet a vállalkozásoknak.

Adminisztrációs terhek

Magyarország a versenyképességi felmérések szerint az elmúlt években javított a nemzetközi rangsorban elért pozícióján, számos területen azonban komoly kihívásokkal kell szembenézni. A versenyképesség intézményi mutatói tekintetében rossz helyen állunk a versenyképességi rangsorban. A Világgazdasági Fórum felmérésében ezt a pillért 21 ismerv alkotja: a legrosszabb a helyzet a kormányzati szabályozás terén, és legjobb a cégalapítás gyorsaságát tekintve. A vállalkozásokra nehezedő adminisztrációs teher a GDP 3 százaléka körül alakul, míg a nyugat-európai országokban 2 százalék.

Az NGM 2010. októberében megalakította a Vállalkozói Adminisztratív Tehercsökkentési Munkacsoportot. 2011-ben elindult az Egyszerű Állam program és elkészült a Vállalkozások adminisztratív terheit csökkentő középtávú kormányzati program. A programot széleskörű konszenzus övezte, a javaslatok szakmailag megalapozottak a célkitűzések reálisak. A cél, hogy a vállalkozások bürokratikus kiadásai 503 milliárd forinttal csökkenjenek.

A tervezett intézkedések hatását ugyanakkor gyakran kioltják az egyéb területeken jelentkező adminisztrációs terhek (pl. bérkompenzáció, gyorsított cégbíróági bejegyzés megszűnése), vagy az adószabályok gyakori változásai.

Elemzés

Egy nemrégiben elkészült, a TÁMOP-4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 azonosítójú projekt (*A nemzetközi gazdasági folyamatok és a hazai üzleti szféra versenyképessége*) részeként elkészült műhelytanulmány a KKV-k versenyképességét mérte fel.

A vállalatok, országok, régiók versenyképességének jó néhány meghatározása ismert, az ezekben megtalálható közös elemek alapján a következő meghatározást alkalmazom a tanulmányban. Egy entitás versenyképes, ha szolgáltatásaival, termékeivel tartósan jelen tud lenni a helyi és/vagy nemzetközi piacokon, olyan módon, hogy a szolgáltatások, termékek előállításához felhasznált termelési tényezők hozadéka legalább azok újratermelését fedezi.

A fejlett piacgazdaságokban a teljes vállalati méretskálán működnek vállalkozások, és jellemző az, hogy széles és lapos a vállalati piramis. Az Európai Unióban, Japánban és az Egyesült Államokban is a nagyon magas a mikrovállalkozások számaránya, és bár a statisztikák csak korlátozottan összehasonlíthatók, látható az is, hogy Európában jellemzően kisebb az átlagos vállalatméret, mint az Egyesült Államokban vagy Japánban.⁶ Európán belül az átlagos vállalatméret a gazdasági fejlettséggel nő, a magas egy főre jutó GDP-t termelő országokban az átlagos vállalatméret nagyobb, mind az alacsonyabb jövedelmű országokban. A méretstruktúra országonkénti eltérései első ránézésre nem tűnnek nagynak, azonban az átlagos vállalatméret különbségei a kisebb kategóriákban nagyon fontosak.

A KKV szektor szerkezetátalakulása a kétezres évek elejétől lelassult, azóta a fontos makrogazdasági mutatókban csak kis változások következnek be; nem változik jelentősen a KKV-k részesedése a jövedelemtermelésből, a foglalkoztatásból és a tőkéből. Az elmúlt évtizedben KKV-k megőrizték versenypozíciójukat hazai piacokon.

Nemzetközi adatok szerint az átlagos vállalatméret pozitív korrelációt mutat a gazdasági fejlettséggel; a fejlettebb országokban nagyobb az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak száma, az egy cégre jutó árbevétel, tőke és jövedelem. A hazai KKV-szektorban minden fontos, a versenyképességet jellemző mutató pozitívan korrelál a vállalkozás méretével, a nagyobb cégek tőkeintenzitása magasabb, az alkalmazottaik és a vezetőik képzetesebbek, gyakrabban valósítanak meg innovációt, többet fordítanak kutatás-fejlesztésre, jobb eséllyel jutnak külső finanszírozási forrásokhoz, és jobbak a fajlagos eredménymutatóik is.

⁶ Lásd erről részletesen: Paul Wymenga, Dr. Viera Spanikova, Dr James, Derbyshire, A. Baker: Are EU SMEs recovering from the crisis? Annual Report on EU Small and Medium Sized Enterprises 2010/2011. European Commission, DG-Enterprise, Rotterdam, Cambridge, 2011.

3. VERSENYPÉSSÉGI MUTATÓK VÁLLALATMÉRET SZERINT

Versenyképességi tényező	Versenyképességi mutató	Foglalkoztatottak száma				Átlag
		0-1	2-9	10-49	50-249	
Termelési tényezők						
Tőkeintenzitás	Egy foglalkoztatottra jutó saját tőke (millió Ft) ¹	2,7	2,9	6,2	9,8	11,9 ³
Munkaerő minősége	Azon vállalkozások aránya, ahol a vezető főiskolát, egyetemet végzett (%)	32,5	35,9	59,4	76,5	35,1
	Azon vállalkozások aránya, ahol a vezető legmagasabb végzettsége gimnáziumi, szakközépiskolai érettségi (%)	43,9	48,6	36,2	17,6	45,3
	Azon vállalkozások aránya, ahol a vezető legmagasabb végzettsége szakmunkásképző (%)	22,0	15,2	2,9	5,9	18,4
	Valamilyen képzésben résztvevő foglalkoztatottak aránya (%)	19,7	25,8	42,9	64,7	23,3
Külső forrás bevonása	A hosszú lejáratú hitellel rendelkező cégek aránya (%) ²	7,7	18,4	33,8	39,6	15,0
	A rövid lejáratú hitellel rendelkező cégek aránya (%) ²	14,3	26,2	46,4	58,3	22,9
	A bankhitelt felvett vállalkozások aránya (%)	13,2	31,3	54,3	76,5	22,5
Attitűd						
Beruházási hajlandóság	A beruházást tervező cégek aránya (%)	18,3	26,8	42,9	58,8	22,9
Innovativitás	Az adott évben innovációt megvalósítók aránya (%)	7,5	17,7	31,0	47,1	12,8
	A K+F tevékenységet végzők aránya (%)	3,4	4,6	14,3	29,4	4,5
Mozgékonyság	Piacváltást megvalósítók aránya (%)	8,1	10,3	9,9	17,6	9,1
	Új tevékenységet tervezők aránya (%)	3,4	5,8	5,7	6,3	4,5
	Korábbi tevékenységet elhagyók aránya (%)	5,6	5,8	4,3	11,8	5,7
	Saját megyén belül értékesítők aránya (%)	82,2	80,3	58,6	33,3	80,2

Versenyképességi tényező	Versenyképességi mutató	Foglalkoztatottak száma				Átlag
		0-1	2-9	10-49	50-249	
Növekedési orientáció	Növekvő beruházást és foglalkoztatást tervezők aránya (%)	0,3	2,4	5,8	12,5	1,4
	Vagy beruházásban, vagy munkaerőben növekedést tervezők aránya (%)	19,0	27,6	39,1	50,0	23,5
Infokommunikáció használata	Saját honlappal rendelkezők aránya (%)	12,1	30,2	57,1	70,6	21,5
Hálózati kapcsolatok	Valamilyen együttműködésben résztvevők aránya (%)	47,6	49,2	60,0	58,8	48,8
Teljesítménymutatók						
	Egy alkalmazottra jutó árbevétel (millió Ft) ¹	8,7	13,4	26,5	32,1	31,8 ³
	Egy alkalmazottra jutó bruttó hozzáadott érték (millió Ft) ²	3,2	2,9	3,7	4,5	4,9 ³
	100 forint saját tőkére jutó bruttó hozzáadott érték (Ft)	45,1	59,5	77,0	57,3	59,0 ³

Forrás: Kérdőíves felmérések és adóbevallások adataiból összeállítva. Kállay László: KKV-szektor: versenyképesség, munkahelyteremtés, szervezetátalakítás. Műhelytanulmány, 2012.

A KKV-k szabályozási környezete az elmúlt húsz évben instabil volt, ami nagymértékben növelte az alkalmazkodási költségeket, és bizonytalanságban tartotta a vállalkozásokat. A bizonytalanság elleni védekezés egyik lehetséges stratégiája a kis vállalkozásméret megtartása és az ezt részben kompenzáló informális együttműködések kialakítása. Emellett az elmúlt két évtized állami politikái jutalmazták a kis vállalatméretet és büntették a növekedést.

Az alacsony, de nem fenntartható adó és járulékszintek ösztönző hatása erősen kétséges, miközben ez a fajta politika elkerülhetetlenné teszi a későbbi kiigazításokat. A beruházások és/vagy a foglalkoztatás közvetlen ösztönzése vissza nem térítendő támogatásokkal nem hatékony eszköz. Magyarország európai összehasonlításban kimagaslóan sokat költött ilyen célokra, azonban sem a foglalkoztatásban, sem a beruházásokban, sem a versenyképességben nem látható olyan változás, ami indokolná ezt a politikát.

A versenyképesség különböző mutató-csoportjaira az alábbi megállapításokat teszi a tanulmány – a vállalatok mérete alapján:

Termelési tényezők

A vállalkozások tőkeintenzitása (az egy főre jutó saját tőke) a kisebb cégeknél jóval alacsonyabb, mint a nagyobbaknál, ami részben a gazdálkodási, és ágazati sajátosságokból következik, de egyértelműen befolyásolja a relatív versenyképességet is.

Attitűd

A kisebb cégek beruházási hajlandósága, és gyakorisága is kisebb, mint a nagyobbaké, így rövidtávon tendenciájában sem változik a tőkeintenzitás alakulása. A kisebb cégek jóval kevesebb innovációt valósítanak meg egy adott időszakban, mint a nagyobbak, és a K+F tevékenység is sokkal ritkább a körükben. Jóval kevesebben terveznek piacváltást, piacbővítést, illetve tevékenységeik átstrukturálását. A kisebb cégek piaci hatóköre jóval kisebb, mint a nagyoké, leginkább saját településükön, illetve saját megyéjükben értékesítenek, ez a korlát a piacbővülés lehetőségét is csökkenti.

Teljesítménymutatók

A nagyobb cégek hatékonysága általában jobb. A kérdőíves felmérések azt mutatják, hogy a vállalkozások gazdálkodásának minőségét jellemző mutatók többsége a méret növekedésével javul. A nagyobb cégek könnyebben jutnak külső forrásokhoz, nagyobb arányban valósítanak meg innovációt, távolabbi piacokra is eljutnak, több célra és nagyobb arányban használnak infokommunikációs eszközöket üzleti célra. Ha a vállalkozások méretének növekedése valamilyen külső nyomás, kényszerítő, vagy negatív ösztönző körülmény hatására lelassul, vagy leáll, akkor egyben csökken a nagyobb méretből adódó hatékonyság is.

Magyarország európai összehasonlításban kimagaslóan sokat fordít vállalkozástámogatásra. Magyarországon a vállalkozástámogatásra fordított összegek a GDP arányában 2009-ben 1,81%-ot tettek ki a 0,42% európai átlaggal szemben. Még emellett a magas arány mellett is a közvetlen vállalkozásfejlesztési eszközök szerepe csak korlátozott lehet, és úgy tűnik, ezt a vállalkozók is érzik. A vállalkozások egynegyede nem is tud a támogatások, kedvezményes hitelek létéről, több mint 60%-uk tud ugyan ezekről az eszközökről, de nem próbálja őket igénybe venni. Mindössze a cégek 13%-a tervezi, hogy támogatást, vagy kedvezményes hitelt vesz igénybe. A pályázni szándékozó cégek aránya a vállalatmérettel jelentősen nő. A mikrovállalkozásokhoz képest a kis, illetve középvállalkozások pályázási kedve több mint kétszeres.

A vállalkozások 6 százaléka fordult már segítségért vállalkozásfejlesztési szervezethez. Közülük 62 százalék kapott éremleges segítséget. Figyelemre méltó, hogy a vállalkozások túlnyomó többsége nem a „hivatásos” vállalkozásfejlesztési szervezeteket preferálja, amikor tanácsra van szüksége, hanem a személyes kapcsolatokat részesíti előnyben, a családot, barátokat, ismerősöket és üzleti partnereket. A bankok iránti bizalom csak az elmúlt két évben csappant meg annyira, hogy a bankok a lista végére kerültek.

A kis- és középvállalkozás-fejlesztési politikának – az Európai Unióban ajánlásaival összhangban – a stabil, kiszámítható szabályozási környezet kialakítására kell törekednie, ami akkor lehet sikeres, ha a jogszabály-alkotási folyamat szakmai tartalma és társadalmi kontrollja lényegesen erősödik. Az állami szabályozásból eredő adminisztratív terhek csökkentése nem kampányszerűen, hanem következetes kormányzati és törvényhozói munkával valósítható meg.